USKONNON JA KATSOMUSAINEIDEN TEEMARYHMÄ (pj. Saila Poulter)
Tila: Minerva, sali K218

13-14.30 Sessio I

13.00-13.15 Katsomusaineiden opettajankoulutuksen tutkimusperustainen kehittäminen 21. vuosisadan taitojen näkökulmasta.
Martin Ubani, Arto Kallioniemi, Tuuli Lipiäinen & Kaisa Viinikka / Itä-Suomen yliopisto, Helsingin yliopisto & Itä-Suomen yliopisto

13.15-13.30 Peruskouluaan päättävien näkemyksiä katsomusaineiden merkityksestä oman elämänkatsomuksen muodostumiselle
Marjaana Kavonius / Helsingin yliopisto

13.30-13.45 Kulttuurinen ja kielellinen responsiivisuus opettajan tehtäväkäsityksessä
Anuleena Kimanen, Jenni Alisaari & Arto Kallioniemi / Helsingin yliopisto, Turun yliopisto & Helsingin yliopisto

13.45-14.00 Monikatsomukselliset oppimisen tilat varhaiskasvatuksessa
Silja Lamminmäki-Vartia & Saila Poulter / Helsingin yliopisto

14.00-14.30 Keskustelua kaikista esityksistä

ABSTRAKTIT

Martin Ubani, Arto Kallioniemi, Tuuli Lipiäinen & Kaisa Viinikka / Itä-Suomen yliopisto, Helsingin yliopisto & Itä-Suomen yliopisto
Katsomusaineiden opettajankoulutuksen tutkimusperustainen kehittäminen 21. vuosisadan taitojen näkökulmasta

Esitelmässä käsitellään katsomusaineiden opettajankoulutuksen kehittämiseen liittyvän tutkimusperustaisen kehittämishankkeen (2018-2021) tutkimuksellisia lähtökohtia. Hankkeessa arvioidaan tutkimuksen avulla mikä on ainelaitoksen opintojen relevanssi uskontoihin ja katsomuksiin liittyvän monilukutaidon opettamisessa. Aineenopettajien opettajankoulutuksen kehittämisen huomio on paljolti kohdistunut opettajan pedagogisiin opintoihin. Huomattava osa aineenopettajaksi opiskelevien opinnoista suoritetaan kuitenkin ainelaitoksilla. Teologian alalla opintojen kehittäminen on perustunut paljolti tieteenalan sisäiseen kehitykseen. Professioiden näkökulmasta kehitystyö on perinteisesti huomioinut paremmin tulevien pappien kuin opettajien ammatilliset tarpeet. Tässä hankkeessa aineenopettajakoulutukseen otetaan kokonaisvaltainen näkökulma ja pyritään tarkastelemaan ainelaitosopintoja opettajan ammatillisen kehittymisen kokonaisuudessa. Hankkeessa kerätään aineistoa rehtoreilta, opettajilta ja opiskelijoilta sekä arvioidaan ainelaitosten ja opettajankoulutuslaitosten opetussuunnitelmia 21. vuosisadan taitojen, uskontolukutaidon ja dialogitaitojen näkökulmista. Hankkeessa

tuotetaan malli, jonka avulla ainelaitosten opintoja voidaan kehittää vastaamaan aiempaa paremmin opettajien työelämätarpeita katsomusaineopetuksessa ja jota voidaan hyödyntää aineenopettajakoulutuksessa laajemmin. Hankkeen toimijoina ovat Itä-Suomen yliopiston teologian osasto sekä soveltavan kasvatustieteen opettajankoulutuksen osasto sekä Helsingin yliopiston kasvatustieteiden osasto ja teologinen tiedekunta.

Marjaana Kavonius / Helsingin yliopisto

Peruskouluaan päättävien näkemyksiä katsomusaineiden merkityksestä oman elämänkatsomuksen muodostumiselle

Perusopetuksen katsomusaineiden (uskonto ja elämänkatsomustieto) eräänä keskeisenä tavoitteena on oppilaan elämänkatsomuksen muodostumisen tukeminen. Keväällä 2013 kerätty haastatteluaineisto tarkastelee peruskouluaan päättävien oppilaiden kokemuksia katsomusaineiden opiskelusta peruskouluaikana sekä heidän näkemyksiään siitä, kuinka tavoite elämänkatsomuksen muodostumisen tukemisesta on toteutunut. Tutkimus pohjautuu 37 puolistrukturoituun teemahaastatteluun, joihin on osallistunut seitsemää eri uskontoa tai elämänkatsomustietoa opiskelleita, pääkaupunkiseudulla asuvia oppilaita. Haastattelun runkona toimi vuonna 2012 kerätty REDCO2 -kysely (yleiseurooppalainen, Euroopan neuvoston rahoittama Religion in Education: A Contribution to Dialogue or a factor of Conlict in Transforming societies of European Countries -tutkimus). Aineisto on analysoitu laadullista sisällönanalyysiä soveltaen. Aineiston perusteella oppilaat suhtautuvat pääosin myönteisesti katsomusaineiden opiskeluun ja kokevat saaneensa tukea oman elämänkatsomuksen muodostumiseen. Tutkimus antaa viitteitä myös eroihin eri uskontojen ja elämänkatsomustiedon opetuksen välillä sekä tuo esiin eroja ja yhtäläisyyksiä oppiaineiden välillä. avainsanat: uskonnonopetus, elämänkatsomustiedon opetus, perusopetuksen opetussuunnitelma, elämänkatsomus

Anuleena Kimanen, Jenni Alisaari & Arto Kallioniemi / Helsingin yliopisto, Turun yliopisto & Helsingin yliopisto

Kulttuurinen ja kielellinen responsiivisuus opettajan tehtäväkäsityksessä

Kulttuurisesti ja kielellisesti responsiivinen opetus ottaa huomioon oppijoiden moninaiset identiteetit, kielitaustat, kasvuympäristöt ja niissä karttuneen osaamisen. Kulttuurisen ja kielellisen moninaisuuden näkyvyydestä opetuksessa huolehditaan ja erilaisia identiteettejä tuetaan. Kulttuurinen ja kielellinen moninaisuus ei koske pelkästään maahanmuuttajia, vaan monia erilaisia ryhmiä, jotka ovat syrjässä oletetusta. Tällainen opetus laajentaa kaikkien näkemystä maailmasta. Erityisesti sen on havaittu nostavan oppimistuloksia niillä, joiden kielet ja identiteetit poikkeavat valtavirrasta ja joiden oppimistulokset ovat muita heikommat. Nykyopettaja on kuitenkin monien kehittämisvaatimusten kohteena. Millä perusteella hän valitsee, mihin käyttää tarmonsa? Kelchtermansin (2009) mukaan opettajan itseymmärryksessä tehtäväkäsitys määrittelee sen, mitä opettaja pitää keskeisenä tehtävänään. Jos opettaja siis ei näe kulttuurisen ja kielellisen moninaisuuden kysymyksiä olennaisena osana työtään, hän ei suuntaa niihin mielenkiintoaan. Aineenopettajakoulutuksen haasteena onkin kehittää opettajaidentiteettejä, jotka eivät suuntaudu pelkästään oppiaineen erityispiirteisiin vaan myös laajemmin oppimiseen ja moninaisuuteen osana sitä. Yhteensä 181 opettajaa ja opettajaksi opiskelevaa vastasi kyselyyn, jossa kysyttiin, kuinka läheisiksi itselleen he kokivat tietyt kulttuurisesti ja kielellisesti responsiiviset käytänteet. Keskiarvot olivat

kaikissa melko korkeita. Eksploratorinen faktorianalyysi löysi kolme erilaista suuntautumista moninaisuuteen. Ensimmäisen faktorin muodostivat väittämät, jotka suuntautuivat kulttuuriin ja sen käsittelyyn oppilaiden ja opettajakollegojen kanssa. Toisen faktorin muodostivat väittämät, jotka suuntautuivat kieleen ja oppimiseen. Kolmannen faktorin muodostivat väittämät, jotka suuntautuivat identiteettiin ja taustaan. Nämä faktorit viittaavat siihen, että opettaja saattaa suhtautumisessaan moninaisuuteen kokea tiettyjen alueiden kehittämisen muita tärkeämpänä. Opettajankoulutukselle nämä suuntautumiset tarjoavat reittejä täyden kulttuurisen ja kielellisen responsiivisuuden kehittämiseen osaksi opettajan ammatillista identiteettiä.

Silja Lamminmäki-Vartia & Saila Poulter / Helsingin yliopisto
Monikatsomukselliset oppimisen tilat varhaiskasvatuksessa

Hankkeessa kehitetään varhaiskasvattajien osaamista päiväkodin katsomukselliseen moninaisuuteen ja katsomuskasvatukseen liittyen. Toimintatutkimukselliseen otteeseen perustuva hanke vahvistaa varhaiskasvatuksen opiskelijan ja kentällä toimivan opettajan ammatillisen osaamisen kehittymistä. Hanke selvittää tekijöitä, jotka edesauttavat laadukkaan katsomuskasvatuksen toteutumista ja tähän liittyvää varhaiskasvatuksen opettajan osaamista. Hankkeessa kokeillaan ja kehitetään ja pedagogisia sovelluksia katsomuskasvatuksen sisältöjen toteuttamisessa päiväkodeissa. Ajattelullisia ja käytännöllisiä malleja tullaan hyödyntämään opettajankoulutuksessa ja osana moninaisuuden huomioivaa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. Tässä esityksessä esitellään hankkeen tutkimuksellisen osan tämän hetkistä tilannetta ja suunnitelmia hankkeen etenemisestä.